

Go bothata epile go boima

Sepedi

Mmapadi Mamejja

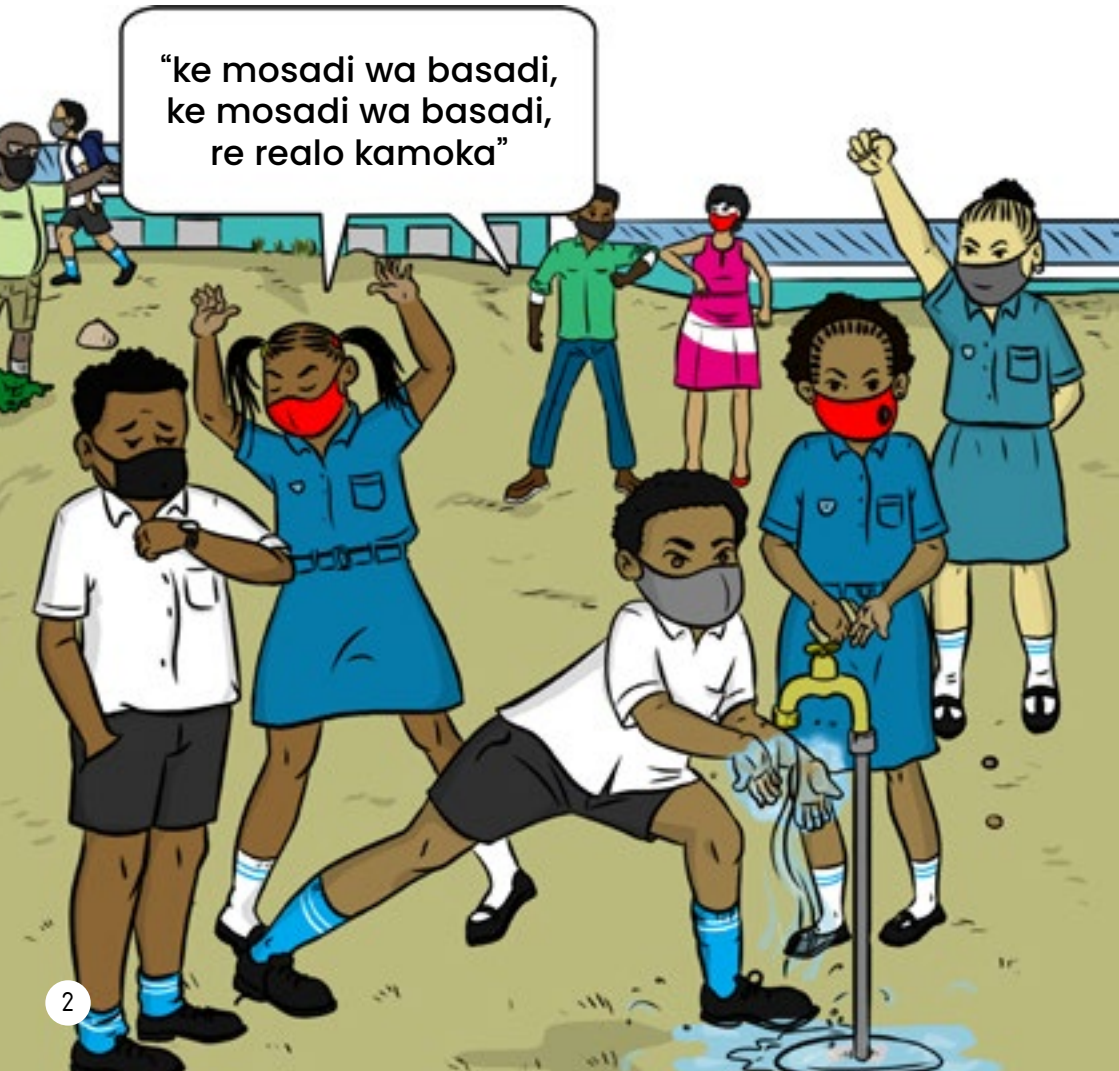
Go bothata epile go boima

E ngwadilwe ke Mmapadi Mametja
Moswantši Moses Dhladhla

Go bothata go boima bana bešo. Matšatši a, ka lebaka la twatši yeo e wetšego lefaseng ka bophara re phela re bofile melomo le dinko ka mašela. Mašela ao a thuša go thibela twatši go tsena mebeleng ya rena.

“ke mosadi wa basadi,
ke mosadi wa basadi,
re realo kamoka”

Mašela a gona a go thiba molomo le dinko a fapana go ya ka mebala. Batho ba rata a mahwibidu, a maso le wona a masehla. Dikolo di tswaletšwe nna re ipshina ka go bogela. Ge re hlakana mebileng ga re tsebane ka gobane mašela a re fihlile difahlego. Mma o re yena mašela ao a go thibela twatši a mo palediša go bolela. Ruri go bothata go boima.

Mma o re rutile gore matsogo a hlapiwa ge re eja le ge re etšwa ntlwaneng feela. Lehono re hlapa matsogo gantši ka letšatši. Re filwe molao wa go hlapa matsogo metsotswana ye masomepedi. Koša yeo e re go: “ke mosadi wa basadi, ke mosadi wa basadi re realo kamoka” e tšea metsotswana ye masomepedi. Matšatši a ge re hlapa matsogo re opela yona ka setu. O gopole gore meetse a gona a swanetše go elela go fihla o fetša go hlapa. Ka go le lengwe re swanetše go seketša meetse. Ruri go bothata go boima.

Ka Mokibelo re tšwa mabenkeleng le mma, moagišane wa mma o ile a mo thakgalela a leka go mo dumediša ka letsogo, mma o ile a katakata ka sa morago ka ba ka nagana go re o bone noga. Moagišane o ile a nkweša bohloko ge a kgopela mma tshwarelo. O hlaloseditše mma go re o be

a lebetše go re nako ye ya twatši ga se ba swanela go kgomana. Ruri go bothata go boima ga re sa kgona le go swarana ka matsogo. Mma o be a kwele bohloko efeela ga go na seo a ka se dirago, twatši ye ga e na mollwane, o ka e tšea go mokgotse, motswadi, moagišane le bona bašomi mmogo.

Taba ya go kweša mma bohloko ke gore moagišane yola re hlakanego le yena mabenkeleng o ile a hloko falelwa ke moratho wa gagwe. Mma a ka se kgone go ya lehung. Gape le mahung ba nyaka batho ba masomehlano, se se ra gore ba nyaka ba meloko ya kgauswi feela. Bophelo bjo ke bja mohuta mang? Batho ga ba kgone go llišana, go homotšana le go etelana go botšišana ka seo se hlagilego. Naa afa twatši ye ge e fela re sa tlo ba le bagwera goba bona baagišane? Lerato lela le sa tlo tšwela pele go swana le pele? Ruri go bothata go boima.

Go kwagala go re moagišane beke yeo ya lehu o šomile kudu a ba a tsenwa ke phefo. E be e le nako ya marega. O rile ge a le lehung a thoma go gohlola. Batho ba rile go kwa a gohlola ba napa ba re o na le twatši. Le yena o ile a tšhoga gomme a swanela ke go itswalelela matsatši a lesomenne.

Batho ba mo motseng ba be ba sa dumelele bana ba gagwe go tšwa ka gae. Lapa kamoka le be le dutše ka ntlong, ba sa kgone go reka dijo goba gona go ya sekolong le mošomong. Le rena baagišane ba bona re be re palelwa ke go ba išetša dijo le meetse. Ruri, go bothata go boima.

Batho ba mo motseng ba be ba tšhaba le go feta pele ga ntlo ya moagišane. Ba be ba e bitša ntlo ya twatši. Le bana ba be ba boditšwe go re ba seke ba ralokela kgaufsi le ntlo ya moagišane. Hlogo ya sekolo o humane lengwalo leo le rego ge bana ba moagišane ba ka boa bona ba tlo tloša bana ba bona sekolong seo. Se se ile sa tlabana hlogo ya sekolo le barutiši. Nako ye ya marega motho yo mongwe le yo mongwe a ka thoma go gohlola le gona ke mang yo a boditšego batho ba mo motseng gore ge o gohlola o na le twatši? Ruri go bothata go boima.

Hlogo ya sekolo o ile a bitša mošomedi wa leago go tlo bolela le barutiši le batswadi. O be a swanetše go bolela ka taba ye ya go kgetholla bao ba nago le twatši. Batho bao ba nago le twatši ba nyaka thekgo le lerato.

O gopoditše batho go re ye ke nako ya marega, batho ba bantši ba a gohlola. Se se ba homoditšego ke ge a ba botšiša go re naa bona ba na le bonnete bja gore ga ba ne twatši ye? Gona ba kile ba ya go itekola? Ge ba phatlalala ke ge go sena yo a bolelago le yo mongwe. Go bothata go boima.

Matsatši a masomenne a fedile bana ba moagišane ba boela sekolong, moagišane le yena o boela mošomong. Sa go kweša bohloko ke gore baoki ge ba hlahloba moagišane le ba lapa la gagwe ba hweditše e le gore a senke ba be le twatši yeo, e be e le go gohlola ga marega. Taba ye e ile ya kweša batho ba mo motseng bohloko. Moagišane yena o be a se na taba ebile a dira metlae ka taba ye. O be a fela a re: “Ke be ke ile maikhutšong kua lewatleng.” Bana ba gagwe a senke ba šalele morago ka dithuto, moagišane o be a ba ruta ka gae.

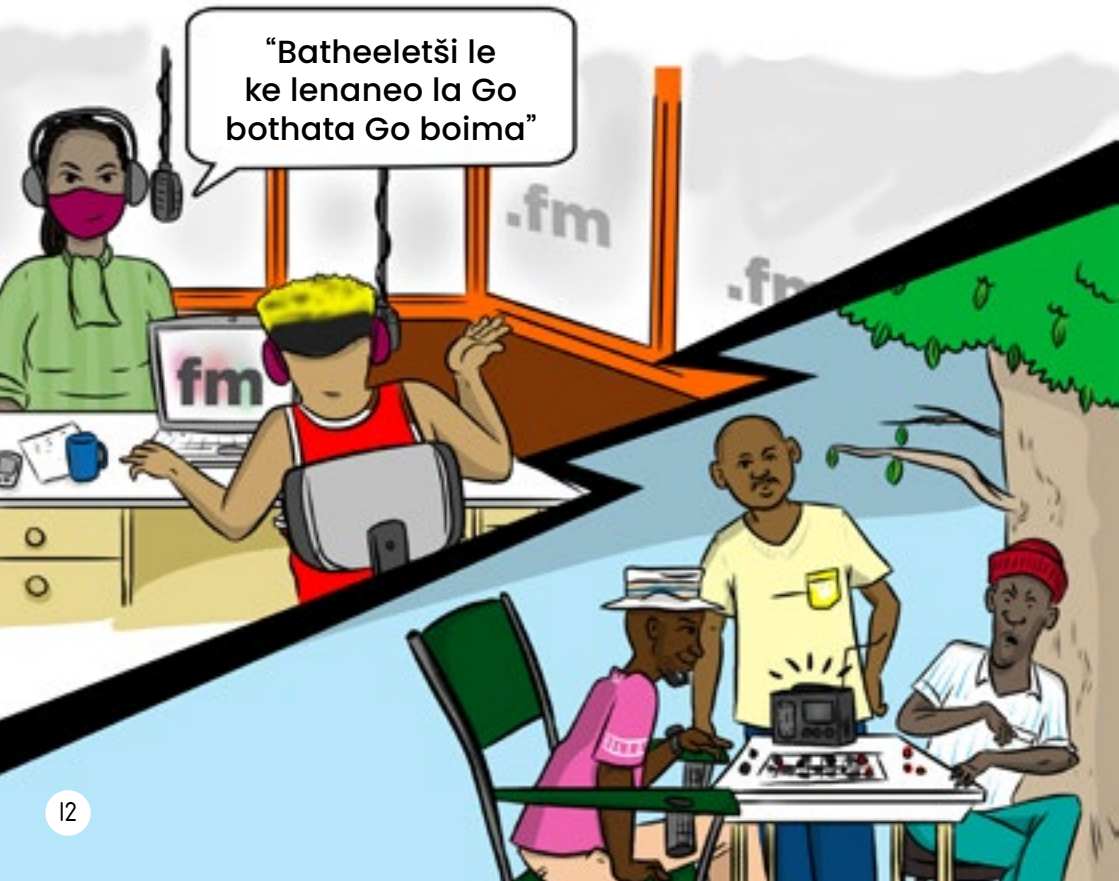
Nakong yeo a bego a itswaleletše le bana ba gagwe, moagišane o ile a nyakišiša ka mananeo ao a kgontšhago batswadi go ruta bana ge ba le ka gae. Ka le lengwe la matsatši o ile a kgobokantšha batswadi a ba hlaloletša go re o nyaka go thoma go ba ruta ka ga mananeo ao a ka ba thušago go ruta bana ka gae.

Batswadi ba ile ba thabela taba yeo. O ile a nyaka o mongwe wa barutiši bao ba tlogetšego mošomo gomme a šoma le yena. Ka letšatši o be a tšea batswadi ba lesomehlano feela. Molao wa twatši yeo e wetšego lefase o re batho ba seke ba batamelana kudu. Go bothata go boima.

Tša maloba le maabane di fetile, batswadi ba bakišana go ya ga moagišane. Batho ba be ba nyaka go ithuta le go kgona go ruta bana ba bona ka kua gae. Mediro ya moagišane e be e kgahl batho kamoka. Go bothata go boima, go sa na le sehlopha seo se tšhabago go batamela moagišane, o sa bitšwa mosadi wa twatši. Le ge a be a ekwa bohloko seo a se se mo nyamiše. O be a tloga a na le mafolofolo ao a hlohletšwago ke ponelopele ya seo a se thomilego. Batho ba bantši ba be ba tloga ba kgahlwa ke seo moagišane a se thomilego.

Ka ge badudi ba mo motseng ba be ba sa kgone go ya ga moagišane ka bontši ka lebaka la molao wa twatši, badudi ba ile ba kgopela mohlahlhi wa seyalemoya sa mo motseng go fa moagišane nako ya go bolela le batswadi.

Ka labohlano le lengwe le le lengwe ka iri ya bobedi moagišane o be a bolela le batheeletši ka ditaba tšeo tša go ruta bana ka gae. Lenaneo la moagišane le be le bitšwa “Go bothata Go boima.” O be a thoma pele ka go hlalosa ka fao a thomilego dinyakišišo tše a tlo go bolela le batswadi ka tšona.

Lenaneo la “Go bothata Go boima” le ile la tsebega nageng ka bophara. Nako ya moagišane e okeditšwe go ya ka kgopelo ya batheeletši, o šetše a na le lenaneo le lengwe mathapama go thoma ka iri ya boselela. Moagišane ebile o hweditše mošomo gona kua seyalemoyeng sa mo motseng. Batho kamoka ba bolela ka lenaneo la moagišane, batho ba setše ba mmitša ka leina la lenaneo la gagwe. O tsebega ka leina la go bothata go boima, lela la maabane la mosadi wa twatši le nyameletše. Motseng wa gešo ga go na yo a sa tsebego moagišane.

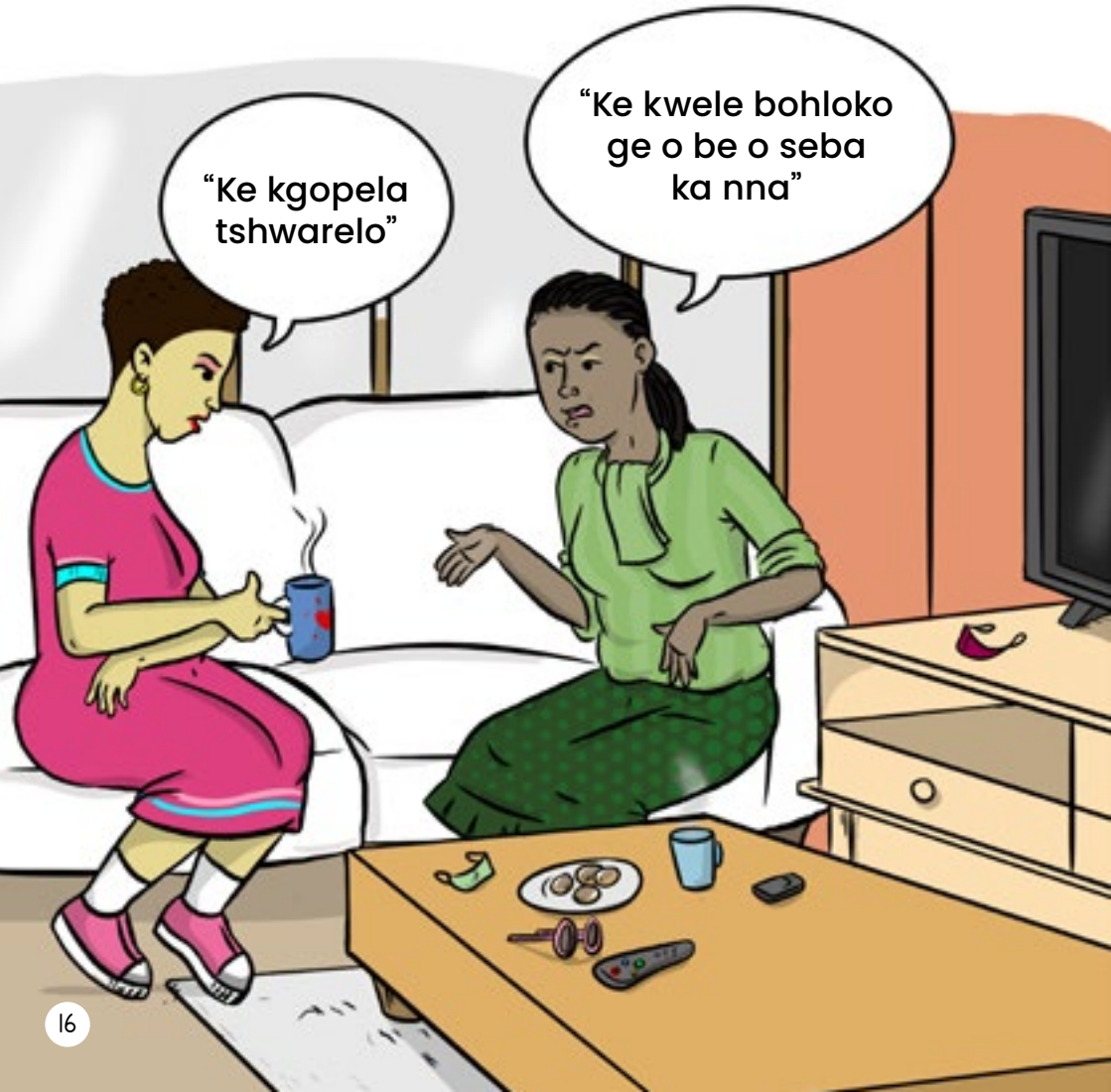
Mošimane wa moagišane le yena kua sekolong o ruta barutwana. Ge sekolo se etšwa sehlopha sa barutwana ba go ithutela tša mahlale se a šala gomme ba kgona go mmošiša tšeo ba sego ba di kwišiša ge barutiši ba be ba ba ruta. Le yena ba be ba mo theile leina la “Sehlalefi.”

Go bothata go boima, ge a thoma go ba ruta o ba botša ka fao a thomilego go ithuta ka tša mahlale ge ba thoma go tswalelelwa ka lebaka la twatši, o hlalosa ka mokgwa wo mmagwe e lego moagišane a somišitšego nako yela go ba ruta tša mahlale.

Taba ye ya twatši e re ruta gore le ge o le mathateng o swanetše go ba le ponelopele. Lefaseng ga go na seo se sa felego. Moagišane a se a be le lehloyo go bao ba mo pharilego ka maaka a twatši. Go lebalela go a fodiša ebile go fa motho khutšo. O be a sega le batho kamoka le bao ba mo kwešitšego bohloko. Ditiro tša manaba a gagwe ge di mo tlela o ntšha sefela seo a se ratago a opela a thakgala. Seo se be se dira gore monagano wa gagwe o lebale tšohle.

Moagišane o be a feela a mpotša go re ke mo kwešitše bohloko ge ke sa mo emelela nako yela batho ba mo tlaiša. O re o tšwile ka kua ga gagwe ka morago ga matšatši a masomenne a kwele bohloko.

O re o kwele gore ke boditše batho ka taba ya nako yela re hlakana kua lebenkeleng ge yena a be a leka go tshwara nna ka seatla gomme ka tšhaba, seo se bolelwago ke go re ke thušitše ka mo tšhaba ka ge a tla be a tšhetše nna le ba lapa laka ka twatši. Go bolela ke motho yo o godilego le yena go tloga go le bothata go le boima.

Taba ye e ile ya kweša nna bohloko. Ka nnete ke be ke le wa bao ba bego ba kgolwa gore lapa la moagišane le na le twatši. O rile ge a etšwa ka ntlong ka morago ga matšatši a lesomenne ke be ke tšhaba go ba kgauswi le yena, le batho ge ba eya ga moagišane nna ke be ke tšhaba go tsena. Taba ye e mo kwešitše bohloko, ka nnete re godile bjalo ka bana ba motho. O re le yena o tšeere nako go lebala ka taba ye, efeela bana ba gagwe ba mo kgopela gore a bolele le nna, re kgone go tšwela pele ka bophelo. Ke ile ka kgopela tshwarelo.

Moagišane le morwa wa gagwe ba be ba sa tsebege, taba yela ya go ba bolelela maaka ka twatši e tloga e ba tšwetše mohola. Go itswalelela ga bona matšatši a lesomenne go ba fetošitše dinkgwete. Lehono mo motseng go bolelwa ka moagišane le morwa wa gagwe.

Gape ba mmušo ba rile go kwa seo moagišane a se dirago ba mo fa tšhelete go re a bule lefelo la go ruta batho ka twatši le go ba lemoša gore kgethollo go bao ba nago le twatši e bohloko ebile e ka hlolela motho bolwetši bja pelo. Batho bao ba nago le twatši ba nyaka thekgo go tšwa go bao ba phedilego gabotse.

Moagišane o šetše a tsebega lefase ka bophara. Lenaneo lela la “Go bothata Go boima” le dirile gore a thope sefoka sa basadi ba go šomela setšhaba. O be a sa re botša gore tšhelete yela a e humanego ka go thopa sefoka se, o nyaka go agela bana ba mo motseng lefelo la go raloka kgwele ya maoto le dithaloko tše dingwe. Mokibelo le Sontaga bana ba tla kgona go ya lepatlelong ba raloke dipapadi tša mehutahuta. O tla kgopela ditsebi tša kgwele ya maoto go tla mo motseng go hlohleletša bao ba nago le kganyogo ka ga dithuto tša kgwele ya maoto.

Ka nnete moagišane o ile a kgopela kgoši lebala gomme kgoši o makatšwa ke kgopolo ye ya moagišane. Gape le yena o ile a botša moagišane le ba lapa la gagwe gore ba sepele mo motseng wa gagwe pele ba tšhela batho ka twatši yeo e lego mebeleng ya bona.

Mosadi wa kgoši o ile a lemoša kgoši go re twatši ye e swana le sehuba sa marega, e a fola. Ke ka fao kgoši a ba lesitšego go fihla lehono. Seo se makaditšego kgoši, ke ge moagišane a bolela le yena ka go mo hlompha.

Kgoši o ile a swanelwa ke go kgopela moagišane tshwarelo, a ba a mmotša go re o tla mo fa mabala a mabedi e sego le le tee. Moagišane o be a thakgetše gomme sa go ba makatša o ile a leboga mosadi wa kgoši, e sego kgoši. Go bothata e bile go boima go kwešiša taba ye, gape mabala a mabedi o a file ke kgoši efela o leboga mosadi wa kgoši. Kgane moagišane a ka ba a kwele go re mosadi wa kgoši ke yena a mmoleletšego nako yela kgoši a re a sepele mo motseng wa gagwe? Yeo ke potšišo yeo e šaletšego kgoši le mosadi wa gagwe monaganong.

Moago o thomile banna le basadi mo motseng ba hweditše mošomo, ba bangwe ba hlwekiša serapa, ba bangwe ba aga leboto, ba bangwe ba tsentšha ditšhipi tša go ragela kgwele ya maoto, ba bangwe ba thala methalo ya ba tša mabelo.

Lethabo ke lethabo gape kgwedi ge e fela batho ba kgona go rekela bana malekere, le bana ba thakgetše ka gobane ge letšatši le hlaba batswadi ba ya mošomong. Polelo ga e sa le gona, pelo ye bonolo ya moagišane e sa makaditše badudi ba mo motseng.

Phapoši ye nngwe mo moagong ke ya morwa wa moagišane. O kgopetše go ruta bana go bala ka Mokibelo le Sontaga le gona o nyaka go bula makgotla a go bala. O gopotše go ruta bana ba mphato wa pele go fihla go wa bone go bala dipuku tša sekgowa le Sepedi. Morwa wa moagišane le bathuši ba gagwe šetše ba na le lekgotla la go bala, ebile ba boletše le barutiši ba bona go re le bona ba thome lekgotla la bona la go bala. Go bothata go boima batho mo motseng go bolelwa ka go bala dipuku e sego twatši.

Go bile le moletlo o mogolo wa go bula moago. Dikgoši tša metseng ye mengwe di be di memilwe. Tšatšing leo banna, basadi le bana ba mo motseng ba be ba tlile mo moletlong go tlo theeletša mantšu a kgoši. Batho ba ipshinne ka dijo bjale ke nako ya kgoši ya go bolela.

Kgoši o ile a dumediša setšhaba le magoši kamoka. O ile a reta moagišane ka sereto sa gagwe a mo leboga, a mo emiša gore batho ba mmone. Ka se gagešo moago o thea leina ke mosadi wa kgoši.

Ka nnete mosadi wa kgoši o ile a ema a hlalosešša batho gore moago wo o tlo theelelwa ka leina la kgoši, o rile pele a fetša kgoši a emelela a re: “Ke a gana, moago wo o ka se theelelwe ka nna, ka boikokobetšo setšhaba leina la moago wo le tlo swana le leina la lenaneo la moagišane. Moago wo o tlo bitšwa Go bothata Go boima. Se se tla re gopotša go re le ge go le bothata goba go le boima re swanetše gore re seke ra lebala ponelopele ya rena re swanetše go ba bafenyi.” Batho ba ile ba phaphatha matsogo ka lethabo gomme moletlo wa fela.

TUMELELO

Engwadilwe ke
Mmapadi Mametja

Moswantši
Moses Dhladhla

Molekodi 1
Pandelani Claudine Rambau

Molekodi 2
Isabel Seakamela

Molekodi 3
Irene Masemola

Mohlami
PixelPing Design

ISBN 978-1-920702-31-1

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

